

pp 115.

K32/27

s752(59)

History of nyathla tribe and miscellaneous items. S. Nawa

0-15

1.

1b

Phethetso ya boloi.

Setsomêlô monna wa Matšhila o kile a lôwa ka Mokadi Matšhila yeo e neng e le kgosana ya ba Matšhila ga Mfatha. Go thwe Setsomêlô o na a re a lebile Mokadi a re wa ramogolo, mme fêla Setsomêlô e ne e le modiri e motona, a tlhokômêla lapa la rraagwê Kapari. Janong e rile ka tsatsi lo lengwe ba tlile gae, ba tswa tirô Sekgoweng, go le ngwedi, mme ba robetse, Mokadi a tsoga a bula lemati a tswêla ka ntlê, a phepetsa moriti wa gagwê gore o lebanê le Setsomêlô mo a robetseng. Kanthe ga a ira jaana, Setsomêlô o ntse a lebile a mmona. Janong Mokadi a tla a ratêla a lebile go Setsomêlô, a fitlha a mo tshwara ka monwana o mogolo wa leoto la ntšha. Setsomêlô a re, "O irang mogollê". Mokadi a re, "Fa-fa-fa, ke timetse." Tsa fêla ba rôbala. Ga feta matsatsinyana Setsomêlô mmina kwena a boêla Tshwane tirong ya gagwê. Ka tsatsi le lengwe tirong ya gagwê a re ke lokisa makasi a tlhabiwa ke sepekere otong la ntšha, leo le kileng la tshwarwa ke Mokadi bosiu. Leoto la tswa madi a sa kgaotse. Makgowa a leka go thibêla madi awo, mme a nna a dutla fêla. Ke fa Setsomêlô o boya tirô, a ya gae. Fa a fitlha gae mmaagwê a mo romêla Bela-bela go Motshere ngaka ya Mosotho. Motshere a kgôna go thibêla madi a Setsomêlô go dutla, a ba mo tlhalosetsa ka ditaola gore e rile a

2. robetse ka nakô a tshwarwa ke wabô ka monwana. Ke gôna Setsomêlô a êlêllwa gore ke Mokadi ya kileng a mo tshwara ka wôna. Ngaka ya kopa gore e busetse boloyi go mong, fêla Setsomêlô a gana, janong ngaka ya re, "Ke tla go irêla fêla molekô gore o bonê, batho ba gabo monna yeo ba tla lwala ba botlhe ka nako." Ke gôna Motshere a tlhakanya dilô tsa gagwê. Ga thôma mkgosi o tswa Motlhabatse gore Mokadi wa Matšhila, le Moreki le Mmamorogô ba ya lwala go ya lesong. Mo Tsiditsane ga lwala Magogwane mosadi wa Matšhila, a lwala a ya teng. Setlhare sa ngaka se ne se iretswe gore yo mongwe le yo mongwe wa sika la Mokadi ya nang le tlhare sa boloyi a lwalê. Mo sikeng leo ya sa kang a lwala ke Lebakeng Matšhila, ka gore o na a sa itse boloyi. E rile fa ngaka e irolla ba fôla ba botlhe. Ga e le Setsomêlô o alafilwe ngwaga ke

Motshere, mme Motshere a ba a dika a lemsetse molwetse tshimo ya mabêlê, fa go paka Ntlôtle mosadi-mogolo wa Matshila. Go thwe go tloga ka nakô yeo kgôrô ya Matshila ya thome go eifa boloyi, le kajeno ga ba sa umakwa ka boloyi.

3.

Lêstô la Kgosi.

Kgosi Seleka o kile a êtêla ga Mfatlha fa ba sa agile Mmamathule, fa go paka Moloding setlogolwana sa Bohosi wa pele. Gôna fa Mmamathule ke gôna fa Ntswanalemetsing fao go kileng ga thibêlla bo-rakgolo-wa-kgukgu wa Bamfatlha fa ba fetêla Kgaphamadi ba thubelwe ke tlala Molêtlane. Janong go thwe gôna mo Mmamathule Seleka a amogelwa ka atla tse pedi ke Motshela le Mmalebudi le kgôrô ya Ntladi ya Setshotlho bo-rangwana tsôna; mme kgomo tse pedi tsa wa ka lefatshe ga jewa nama, mephatô ya tlhama dikôsa tsa maoto. Methephana e seng e itse monna ke yôna e e neng e fêpa Kgosi le malata a gagwe ka metsi le ka dikgonye, fêla Kgosi yôna e ne e na le motho wa yôna ya tswang le yêna, mme e le yêna ya mo nayang dijô seatleng. Go thwe e rile ka mosô naka la thôlô la kgadimotsa, Seleka a re, "Ke rata go bôna batho ba borangwane ba botlhe." Ga nna jalo batho ba tsokotsêga, ba bothana ka kgorong ya Nawa. E rile fa Seleka a eba matlhô ya kôpa ka monna wa Molefê a reilwe Molêbê. Molêbê o na a tshabile ga Seleka, a ya ga Mfatlha, a eifile pusô ya teng. Janong kgosi ya re, "Yo Mokgalagadi o tswa kae!" Molebê a tshwara-dikgaoga. Seleka a re, "Kana ke mpya yame ke ya e thunya." Setshaba sa re, "Phuti-aowa kolobê, neya, neya-neya, ke ngwana wa gago." Setshaba sa itaya legofi. Kgosi a re, "Ke mpya fêla, ke e thunya ka tlhêbêrô." Setshaba sa

4. kgotlêlla ka legofi. Monna a re, "Tau-sebata, phuti e tone Motlhasedi, Tlou." Ke gôna e Seleka a tla kgaotsa a re, "Wêna Molêbênyana towe, ga e ka bo e nne bo-rangwane, ke ne ke tla go bolaya fêla; kana o mpya!" Taba tsa fêla, Molefê a sala moo ga Mfatlha. Ke gôna kgotla e phatlalala, Seleka a re ke le hone ba ga-rangwane. E rile ka mmamosô ba di bofêlla ba ga-Seleka. Mme e rile ba tloga, dikgarebe tsa felesetsa bo-Moloding le ba bangwe. Janong go thwe mo tseleng kgosi e ntse e re, "So di kgannê sentê,

s752

bana bame baa mphelehetsa, ba ta toha ba boya." Go thwe e bile dikgarebê tsa fitlha le koloi ya kgosi fa e leng Tsiditsane kajeno; mme ya bofollwa gôna mo. Ga apawa dijô ga jewa, methephana ya Mfatha e farifarile kgosi. E rile fale go sa na go jewa Seleka a re, "Felegetsang bana ba bo-rangwane, lo ba boyêlê gaufi le legae, ba eifa." Banna ba tlogaêma ba ba felegetsang, mme e rile ba lebile motse, banna ba ba boyêla. Bamfatlha ya re ntse ba w lebile ba bôna role le thunya, bana ba fitlha. Moloding mosadi wa Setshedi a re ba fitlhile ba betswa yo mongwe le mongwe ka lapeng gore ba ne ba irang fa ba felesetsa koloi go fitlha Boduma-Tshwene. E rile fa Seleka a sa na go tsamaya ba sala ba nêlwa ke pula e tona mo Mmamathule. Dikgarebê tsa lawa gore fa kgosi e tlile ba se ka ba tlha ba e felesetsa, a ka thôba ka bôna.

5. Kwa Mmakefapilwe, ke moo Bamfatlha ba boneng moumô o fapile monatô. Ga ba sa agile fao Kôbê rraagwê Seleka wa pele a ba êtêla ba-Mfatlha. Kgosi ya Mfatlha ke fa e ne e le Bohosi wa pele, mme re utlwa gore Bohosi o ile a naya Kôbê mphô ya kobo ya dinkwe. Ke fa batho ba Kôbê ba sa agile Bolepeletsa mo sekgeseng. Batho ba Setsomêlô ba kgôrô ya Matshila ba mo naya mphô ya motshidi go ya kgoba mekgopha ka yôna. Basadi ba ntsha mirifyana, ba naya Morôna Kôbê. Go thwe yêna Kôbê o na a bile a fetêla ko Mokwena a isa basadi ba gagwe go ya tsholla boeng ka a na a tsere basadi ba bararo ba Bakwena.

Ga ba le Tsiditsane Seleka o kile a tla gapê go êtêla Ba-Mfatlha, a bile a tlile go utlwa ka mofere-fere wa kgôrô ya Nawa phapanô ya yôna. Le ka nakô yeo ga tlhabiwa kgomo. E bile gapê Seleka o na tlile go begela Ba-Mfatlha gore ga Seleka go rêkwa lefatshe, mme re utlwa gore Ba-Mfatlha ba ntshitse masomê a matlhano, a ya ga Seleka.

Re utlwa gapê gore kgosana Mphayi ya kwa Seleka e ne e le leetong la yôna go êtêla Tshwane, fa ba kwa Mfatlha ba sa le Mmamathule. Go thwe e rile fa e fitlha mo e leng Tsiditsane ya a swa; mme ke fa motho a romiwa Mmamathule go itsise bamosate taba ye. Mme Setopo sa kgosana se tsene ga Mfatlha bosiu. Sa tlhôla

fao motshegare ka mphêla. Ka mosô bosiu sa tloswa go ya kwa Seleka.

6. Tsatsi le setopo sa kgosana ya Seleka se tiholeng ga Mfatlha Mmamathule, batho ba ile ba tlhōla fêla mo gae, ba sa ire tirô epê. Kgosî ga nke e bolokwa nageng e ngwe ga e se motseng wa yōna fêla; mme Mphayi o tsamaisitswe fêla bosiu go fitlha ga Seleka, ka gore ka segolo-golo setopo ga se tsamaiswe ntshagare. Mme go thwe ka bosiu ba bonê setopo sa kgosana sa fitlha motseng wa Seleka. Go tloga fao leeto la go ya Tshwane la palêga.

Bohosi wa bobedi kgosî ya Mfatlha o kile a tloga le Mogaka monna wa Makakaba le Marumô monna wa Modise go êtêla ga Seleka, le go ya kopa thusô ya tshêlêtsê bakeng sa thekô ya lefatshe la Lebôtwane, ka le ne le se le imêla Matebele. E rile fa a fitlha ga Kuttêrê Seleka, a amogêlwa pila, pholo e ntsho ya tlhabiwa, mme majalwa a tlišwa, ga jewa nama, ga nowa jalwa. E rile fale ba nwele bojala, mme bohosi le malata a gagwe ba le ka tlung, go bile go tshêla Marumô bojala ba Bohosi, Bohosi a thōma go tlhabeletsa kōsa; janong Marumô a re go kgosî ya gagwe, "O ya tlhodiya". Kanthe Morêna Kuttêrê Seleka o mo utlwile; ke fa Kuttêrê a raya Marumô gore a tlatse phafana bojalwa. Marumô a ye tlala jalwa. Kgosî a re, "O e tshware fêla jalo ke yetla." Morêna Kuttêrê a nama a nyamêlla motseng mme Marumô a tlhōla a tshwere phafana e tletse bojalwa jalo. E rile ka dinakô Kuttêrê

7. a fitlha, ke gōna a laêla Marumô go nwa jalwa. A ba a re, "O lesilo ga o tshabe kgosî - kgosî e ne e tlhodiye kae!" E rile ka mosô Kuttêrê a botsisa Bohosi a re, "Bo-rangwane ba kae bana ba Mogagola." Bohosi a tlhōka puê tsa bo-mmururi; ke fa Kuttêrê a bona gore Bohosi o tlogile fela ga gae. Ke gōna Kuttêrê a re go Bohosi, "Tsamaya rangwane, taba tsa gao ke tla sala ke di bontsha Matebele a Seleka. Ke fa ba tla nawa mehwapa ya dithōlō le nama tsa pholo e ntsho ela. Ba etile matsatsi a supang ga Seleka; ba ne ba ile ka k karaki ya ditonki.

Ka nakô e nngwe go tlogile Bakgomana, ga tloga Ramabêlê, le Kgosana Kelaotswe go ya ga Seleka, ba tloga gōna Lebôtwane. Ba ne ba ile ka koloi ya mollô ya moruti g Joubert go ya kopa thusô

go yêna Kuttere. Ba fitlhile pila ga Seleka, ba amogêlwa pila ke yêna, kgomo ya tllhabiwa, le majalwa a ntshwa, ga jewa. Mme e rile ka mosô Kuttêrê a letsa naka setshaba sa bothana mosate. Monna a re kajeno go tllile marêna a kwa Mfatha. Ramabêlê a re ba ne ba ntse ka tllung, mme ga fitlha batlhanka ba rwala dinnô tsa Mahosi, ba tla ba di emisa fa gare ga kgotla ya Seleka. Marêna a latêla, a tla a nna mo dinnong tsa wôna. Go thwe Kuttêrê o ile a begêla setshaba kamoo kgosana tsa Mfatha di tllileng ka teng, le kamoo di batlang thusô ya kadimô ya seketê sa dipontô. Janong kgotla ya phatlalla, malata a isa dinnô ka tllung ya Kuttêrê. Janong ga tla

8. bo-rangwan'a Kuttere, ba bega gore setshaba se rata go bôna Mahosi a kwa Mfatha. Janong ke gôna batlhanka ba rwala dinnô tsa Marena, ba di baya ka ntlê ga ntlu ya kgosi; mme banna ba atamêla, ba êma mapakô a lapa go bogêlwa marêna a Mfatha. E rile fa ba sa na go nna nakwang Kuttêrê a laêla gore ba boyêlê ka tllung; ke gore gôna batlhanka ba tsenya dinnô ka tllung. Ramabêlê o re fa ba ntse ka tllung mme mongwe wa bôna a rata go tsamaya ka ntle, o na a fiwa banna ba babedi go tsamaya le yêna. Mme gore Ditshaba di se ke tsa timêllana, di tllê di nnê di itsanyê, Kuttêrê o rile basimane ba Mfatha ba ka bo ba tlo tsaya basadi ga Seleka, mme le ba ko ga Seleka ba tla ga Mfatha. E rile ka moragô ga matsatwi a tshelelang Kelaotswê le Ramabêlê ba laêla go kopa ditsela go Kuttêrê, janong a ba dumêlla, a ba golofetza gore o tla tla Lebôtwane. Mme x e rile ka nakô x ye morêna Kutterê a leng tseleng go ya go bo-rangwan'agwe Lebôtwane ka taba ya lefatshe, a buswa tseleng ke melaô ya ntwana e neng e lwana Bosetsha. O boetse moragô a setse a le Motlhabatse, a nama a paletswa Lebôtwane la ba la fetswa go rêkwa ke ba Mfatha-Maila.

9.

Tiro ya tlala.

Tlala ya Majadibodu. Fa go paka Ntlôtla mosadi-mogolo wa Ba-Matshila mmina kwena go kile ga wa tlala ya masetlapelo. Go ne go se na mabêlê motseng wa Majadibodu, batho ba lalla ka motlopi ebile ba tsoga ka wôna. Go thwe ba ne ba o êpa medi, ba e thuge, ba e fufutse dipitseng; janong ba nwe metsi a teng.

Se sengwe sejō sa tlala e le moretlwa le borokgu. Moretlwa o ne o silwa, o jēlwa le borokgu, go gupēlwa ka metsi.

Mokapane le wōna go thwe o ne o silwa, mme o tshelwe metsi, e name e nne sejo se jewang ka maswana.

Ka yōna tlala e kileng ya wa Majadibodu motseng wa Ramokgethi batho ba ile ba phela mokapane, le mangamu, le maruswa le ka lepopodiya, le thama le sepuupuu, le ka wōna motlopi. Motlopi ke sōna sejō se se tona se thusitseng batho le nakong ya tlala ko Majadibodu. Mo lapeng la Nkwana Matšhila mmaagwē Ntlōtla go ne go le lebēlē-betšhana, mme le boloketswe peo fēla. Janong e ne e re fale matshēgare batho ba ile go bapala motlopi le maungwa, Ntlōtla a tseye sekgetswana a rafe ka lebēle-beleng, a sile-sile; a tseye pitsa ya go apaya motlopi, a apeye. Fa a sa na go apaya, a je le Mmatlou ngwan'arragwe, ba kgore. E tla re fa fetsa, yēna a tlhatswa pitsa, ya sala e tshwana le fa e sa apaya pele. Go thwe bogobē bo ne ba itsiwe ke motho ka ntlha ya tlala ego; e rile fa ba tla gumana mabēlē, a tswa a le Matebeleng a Mmapela, a tsene

10. ka lapa la Kgwatlhē Matšhila rraagwe Ntlōtla. Go thwe Kgwatlhē e rile a bōna monna wa Letebele mo naya Ntlōtla moradi wa gagwe, ke gōna monna ego a tla romēla mabēlē ga Nkwana magatsa Kgwatlhē, mme batho ba thōma go utlwēla ko go leng mabēlē, ba pallēla Matebeleng. Go thwe a le dikgomo di ne di sa tswa dipē ka ntlheng ya mafsi.

Fa mafatse le gōna tlala e kile ya tsēna Ba-Mfatha, janong batho Bagamoima ba tle go rekisa mpshe e kopane le mabēlē. Batho ba tšhaba se, ba ne ba sa itse fa mabēlē a rekiswang ke Bamoima a tswakane le mpshe; e tlile ya re fa basadi ba setla ting, mabēlē a gana go butswa. Ba thoma go a sila lefsikeng le gōna a tšharalala. Ke fa batho ba tla ēlēllwa gore ga se mabēlē fēla a tlhakane le mpshē. Batho ba kgutsagala, ka gore mokōtla e ne e le kgomo, mme setšhaba sa kgaotsa go rēka go Bamoima, sa nna sa ka mabilō, le mookō, le mfuru.

Ko Tsiditsane gōna e kile ya ba wēla gabedi ka setlhogo. Ka tlala ya pele go Bamfatha ke mo ba ithutileng go ja nama ya tau;

ka gore e ne e re ba thaile ka selepa kapa ka dikgariri le yōna tau e tshwarwe. Janong ka ntlheng ka tlala ba thoma go e ye ja. Tshwene le kgabo ba ne ba sa di je, fêla fa e ne e bolailwe ke

11. dimpya e ne e iswa gae, e fete e apawa e irwa seswaa, mme se nwa bana ba je. Mofuta wa loko la Modikêlê, o bitswang Bamoraka le Bamatabogê, ba janong ba agileng Letabê, mme ba ntseng ba ipitsa Matsiditsane le kajeno, ke wōna o nong o wo ja tshwene le kgabo, go tloga ka ngwana go fêlla ka rakgolo wa teng. Wōna o ne o agile Lerulaneng le Thaba-tshweu, mme ba fitlhetse Bamfatha Tsiditsane, ba tswa thabeng ya Modikele, moo ba kileng ba ira moraka teng ga ba bangwe ba tla reiwa Bamoraka. Go mo thabeng ya Modikêlê go tletse ditshwene le dikgabo, ka ntlha yeo go gopolwa gore ke moo le bona ba thomileng go ja nama ya tshwene le kgabo teng; ka gonne fa ba falala ga Madidimala ga Seleka ba ne ba sa je phologolo tse. Fêla mo Tsiditsane ba ne ba buswa ga Nawa, ba sekelwa melato kw teng. Ba fapana le Bamfatha puo tse dingwe, motho wa Bamfatha fa a bōna selo se se mo makatsang o re, (haiaha), wa Modikêlê o re, "Isi bakwe". Wa Mfatha o re "le tlhoma jang", wa Modikêlê o re, "le iri yang nê".

Gōna ka tlala ya pele ga Mfatha mo Tsiditsane go thwe, le ka mekopu le mekatane e ne e fufutswa e jewe. Marotse wōna ba a apaya le ka dikgari tsa wōna, mme dithōtsê tsa wōna ba di sila bolêta e nne sekoma.

12. Janong sekoma se tla tshêlwa letswai, sa nna sa gupêlwa ka metsi jalo-jalo. Ditshwe le tsōna ba ne ba di êpa, ba lalle ka tsōna. Fa ba sa la ba ja ditshwe ke gore merokwane e neng e patisitswe ke dikekole mafiswaneng e fedile ka mphêla. Le gōna mo Tsiditsane motlopi o nnile wa thusa Setshaba mo tlaleng, gagolo leretlwa la teng. Kgwaga le mmilê-rotwōne di pepile bana thata.

Ka tlala ya bobedi ke fa Bamfatha ba ge tse ba ikopetse mokgosi mmusong wa Makgowa mo Bela-bela. Janong mmusô wa romêla dikgomo tse ntsi Tshabeng sa Mfatha, gore Setshaba se di disê, mme se gumane mafsi, ga e le kgomo e ye swang kapa e robêga leoto e jewe. Ka tsola e jaana, e ne e re fa kgomo e sule, mme e yo go

buwa go rwelwe dilépê ka batho monna kapa mosadi. Fa ba fitlha kgomo go buwa, fa motho a tshwere seropo sa yôna pele, ke sa gagwe; o se ripa fêla ka letlalô, a tsamaye le sôna. Fa g yo mongwe a ka mo sala nthagô, o mo supisa selépê sa gagwe. Go tloga moo ga thôma Lekgowa le lengwe go ba rekisetsa boupi. Le ne le tswa Bela-bela, mme le re le fitlha Tsiditsane le rekise bosiu le be le tswa ka motseng bosiu go lata boupi, ka gore batho ba ne ba bo papatla bo sa eme. Ba bangwe ba ne ba tsoga ba utlwe gore boupi bo tlile bosiu, e bile bo fedile. Mme go thwe batho ba ba neng a rekile maupi, ba ne ba sa bonwe fa ba bo apaya. Mosadi e ne e re fale ka 13. maitisô a magolo a gotse mollô ka tlung, a apeyele bana kapela, ba je. Mme e ne e re fa a na le mogadibo ya sa kang a gumana, a raroge ka sephiri a fitlha a mo kgwatse le ba ntlu, ba tlo ngatha-ngatha ka mphôla; le gôna fa ba ja, ba ja ka tidimalô e kgolo gore go se ke ga utlwa motho le x fa a le mongwe. Go thwe ke yôna tlala e e kileng ya seleketsisa Matebele a Mfatlha gôna Tsiditsane.

Fa Lebôtwane le gôna tlala e kile ya falatsa Matebele a mangwe, a ba a boyêla nageng tsa Makgowa. Pele a ile a fêllwa ke dikgomo, ka gore di ne di setse di eja matlhare a ditlhare, go se na bojang nageng. Ke fa ba bangwe Bamotlhabane ba tla boyêla Kudubyané, go tshaba tlala. Ba ba setseng fa Lebotwane ba sadile ba phela ka moretlwa fêla. E ne e re fa tsatsi letswa batho ba bo ba phatlalla le naga ya Lebotwane go ya kga moretlwa; mme motse o sale o le nosi le dikgalabjê. Bana le bagolo ba thusitswe gape ke dikwâtê tsa fatshe la Lebôtlwane. Motlopi le wôna ba bangwe ba ne ba o épa, ba apaya, mme ba lalla ka wôna. E rile fa pula e nêla Lebotwane baagi ba dika ba bolailê dijô; ke ga ba bangwe ba kileng ba thubya ke tlala ba tla tla sêla tlala teng, ba bangwe ba nama ba boyêla gapê fatsheng la bôna le kajeno.

14. Ditlhare tse dingwe.

Mookô ke tlhajana se e reng fa maungwa a sôna a budile se jewe ke bana le bagodi, fêla mudî wa sôna o ira tlhare sa go ratwa ke basadi thata. Monna o épa mudî wa sôna wa fa gare, wa go leba tlase. Fa a sa go o épa, o wo lesa pele e be o ome pila, janong

o tla o tsaya a wo kगतla la lefsika, a wo sila bolétana, ya nna boupe fêla. O tla bolaya kgogo-tshadi, a ntsha mafura a ko maeng, a a gakolosa mollong. Fa a sa na go ira jalo a a kôpanya le mookô pila, a lôka ka thêkgwaneng. Janong ka metlha fa a rata go yo go bolêla le basadi o itlotsa sefatlhêgô ka motswakô wo, mme mosadi ya tlang go bolêla le yêna o tla mo rata fêla, a ka se ka a gana. Janong fa monna a rata go ttheadisa mosadi wa yo mongwe, o tsaya boupe ba mookô a bo tlhakanye le tshila ya gagwe, janong fa a ka tshêlla mosadi mo teng kapa metsing, mosadi yeo a ka se tlhólê a gopola monna wa gagwê, ga e se yo fêla. O tla sala monna yo moragô, a ka se ka a mo tlogêla, ka gore pelo ya gagwe e tsherebantswê ke setlhare sa mookô.

Mudi wa morogô wa lebotho ke setlhare sa tsêbê fa e thuba kapa e thunya thata. Go tsawa mudi wa lôna, o gamolelwe ka tsebeng ya ya lwalang tsebê; janong fa metsi a mudi wa lerotho a tsêna ka mo tsebeng, e tla thunya nakwana, ga e fetsa go uba, e namile 15. e foletse ruri. Seletsa ke tlhare se e reng fa monna a lomilwe ke basadi, a fiwe sôna, mme se mo thibolle, se ntshe madi a sesadi a wotlhe. Janong seletsa gapê ke setlhare sa leinô. Go silwa mudi wa sôna, mme e tla re fa leinô le na le phatlhana motho a lôka boupe ba x seletsa ka teng, e namile sebokwana se ya swa, leinô le fole. Fa motho a tshêlwa seletsa ka leinong o lawa gore a se ka a kometsa mathe, a mpê a akwê.

Fa ngwana a fafamoga bosiu, a bolêla-bolêla, go epywa mudi wa leokana, o bewe lebeyeng, go lokwe magala a mollô teng, a arametswe go kgupeditse ka kobô. Modinyana wo mongwe o sa fyang o tla kgokêllwa molaleng wa ngwana, mme go tloga moo ngwana a ka se tlhwa a fafamoga borokong.

Sekgalotswane sôna ke tlhare sa lesokôlla. Go épywa mudi wa sôna, o fufutswe ka metsi mo isong ka nakwana e teletsana. Fa e sa na go fufula motho a phoke metsi a sôna, mme lesokôlla le tloge.

Moretlwa wôna ke setlhare sa banna fêla. Fa monna a fokôla fa a kôpanya le mosadi dikobong o épa mudi wa moretlwa a nne a o tlhaguna, a kometsa metsi kapa tswina ya teng e borêgêrêgê. Fa a

irile jalo o tla ikutlwa a tille fa a na le mosadi. Ke setlhare se tsosang bonna ba monna.

Kgonyedi ke self se phatsimang se se nnyane, se bfnala fa pula e sa na go na. Janong fa ngwana a rota diphateng bosiu, o
16. nawa yfna kgonyedi a ye kometse, mme go rota go name go fele. Gape le boko sa mooka ke setlhare sa go thibela morotf mo baneng. Se apawa ka metsana isong, se bele nakwana, mme fa se bedile ngwana a noswe metsi a teng, morotf o name o kgaotse ngwaneng.

Kgasi ke setlhare sa maru le pula. Fa pula e tlhaga e gopa ka sefakf, monna o kgetlola motsana wa kgasi, a kgwele ntlheng ya sefakf, mme sefakf se name se kgaotse. Le fa pula e tla ka magadima le ledimo o kgetlola motsana a kgwele kwa le kwa, pula e fet se magadima, e re fa e na e ne pila fela.

Motalane ke tlhare sa mala. Fa motho a bolawa ke mala, o fufuletswa matlhare a wfna a nwe. Gape ke setlhare sa monna fa a notilwe ke basadi. Fa se nawa motho ya lomilweng ke basadi, go apawa metsana ya sfna go lokilwe peni ya tshelate ka gare. Fa se sa na go bela, monna o phoka metsi a sfna a fodile pila; e name se mo thibolle, a fole.

Segetshwana ke tlhare sa malope. Fa ba yo go bina ba nwa sfna gore batho ba se ke ba ba tlhabisa madi ka boloyi. Le fa ba ka bina jang le jang ga ba go tlhabiwa ke madi.

Banna ba re fa motho a ya basading a nwe morotf wa gagwe, mme le fa a ka kopana le mosadi w ya ileng kgwedding e ka se ka mo ira sepe, le fa a bone kobf tsa gagwe.

17. Dipolêlonyana le tlhalosf tsa tsfna.

Mo setshabeng sa ga Mfatha Maila go tloga ko ba ko Motlhabatse go fitlha le Lebotwane go na le dipolêlê tse ba di thomileng, mme go thwe ke tsa go itlosa bodutu magareng a mathari le masogana le bana fa ba ntse isong. Mme fela ka nakf tse dingwe dipolêlê tse ga di bolelwe fa pele ga batho ba bagolo, ka gore tse dingwe ke polêlê tse rogang le batswadi. Ka moragf ga dijf mantsiboya o ka utlwa motho a re, "Ka itaya Mpedi a peyama". Yo mongwe fa a ye itse o tla re ke lemati, fela fa a sa e itse o tla e reka ka go

bolêla e nngwe e yola le yêna a ye itseng. Mme ge yola a ka nna a di itse, o tla nne a ye le tsôna a bolêla go fitlhêla ya boletseng le yêna a ka palêlwa ke e nngwe; fêla fa boletseng pele a ka itse tsa wa moragô tso tsotlhe, a ka se ka a mo tlhalosetsa polêlô yela ya pala. Molaô ke gore e rêkwê ka e thata e yo mongwe a sa ye itseng, e ka mpa ya re ya paletsweng a tsamaya a ya botsisa go ba bangwe ba ka e tlhalosang. Ga motho a re sakana la mfaphaneng, o raya tsêbê. Ga yo mongwe a ye itse o tla mo kopa letshwata la polêlô ye, ke gore papisô ya seo a se bolêlang. Mme o tla mmolêlla gore letshwata la yôna ke nama. Janong ga yola a ka palêlwa le ke letshwata la yôna o tla re, "E re ke e rêkê". Yola a re e rêkê hee, janong le yêna o tla bolêla ya gagwe. Fa yola le yêna ga e ka mo palêla o tla kopa letshwata.

18. "Mokgomanti o tswa kae lewokana le se gaufe". Ke mogwang wa lebêlê kapa wa mmidi, ka gore e ka re motho a tsamaya gare ga naga mo sekgweng a bôna mogwang wa lebêlê o tlitsitswe ke setsokotsane fao. Janong fa motho a itse polelo ye o name a re fêla 'lebele'.

"Ka rrê ka Ramotsokwana e be ntse ba ntshwara-tshwara". Go thawa sekgolotswane ka gore motho o se lata ko se metseng, a tsamaye fa gare ga sôna; janong se mo kgakgemotse, a thome gore iyoši-iyosi. Janong Sekgolotswane se ipoke se re, ka rrê ka Ramotsokwana e be ntse ba ntshwara-tshwara.

"Metsi-masweu-marakanna phahong". E polêlô e bolêla mafsi fa a wêla ka kgamelong go gangwa. Ke gore polêlô tsa mofuta wo, tse dingwe di ya bokisa, tse dingwe di ya supisa, tse dingwe di ya akanyisa, mme tse dingwe di ya rogana, di ntse di supa.

"Motswere o mo talle hihoo". Go rawa moši fa kôta e ye fsa, mme moši wôna o supile ko godimo. Moši o atisa go ira jaana fa naga e sa na go fiswa bojang, mme e sale go e fsa dikôta tse dingwe.

"Ragô la rakgolo ga le nnwe ke ntsi." Ke magala a mollô fa e šenne, go se na ya ka a tshwarang ka seatla.

"Kgaka-ya-sešma-ka-nkoto serope ke ntswêtswênêšê". Go tshwentshwa kobi ya mootlwane wa lodi fa e eme, e thigilwe, e bile e tšhareditswe, e letile fêla go thagollwa ke nônyane.

19. "Sa re purr sa re tsêlê". Ke letsêtsê, mme go bolêlwa ga le nyamêlla fa motho a re o wa le tshwara. Fa motho a sa e itse o tla bolêllwa ke yo mongwe gore letshwata ke kgofa, mme yêna o tla phopholetsa ka polêlô ya dilumi, a ba a nêpa ka go gopola gore se lomang se timelle le lônâ letsetse.

"Leithê la rakgolo le legibidu." Le yôna polêlô ye e supa mollô.

"Bana ba koko ga ba fetane". Ke mênô. Polêlô tse di na le merogwanô, ka ntlha ego fa bana ba di bolêla mo bagoding, bagodi ba a ba lêlêka.

"Maoto a koko a salane moragô". Ke maotwana a mokgorobana fa a teta a salane moragô.

"Legopô la rakgolo". Ke thipa, e tshwantshwa ka legopô.

"Sakana la mmêtlêlwa ruri". Le yôna polêlô ye e raya mênô.

"Tlhakwana belebetsa?" Ke ramphetshane, o tshwantshwa fa a tsamaya a re phasaka phasaka mo tseleng.

"Sa re nyedi, sa re nya". Ke legadima fa le benya. Tôta-tôta go bolêlwa legadima fa le benye kgakale fa modumô wa goduma ga yôna o sa utlwaleng, mme fêla legadima le ntse le nyedimetsa ka tlase fêla.

"Sa thuu, sa re tshalalaa". Ke sethunya fa se thunya mfapheng wa thaba, mme thaba e araba ka mogwasa wa sethunya.

ENDS. S. 752.